

سواد اطلاعاتی در آموزش و پرورش = خلاقیت آموزشی

www.ketab.ir

مؤلفان:

دکتر محبوبه سلیمان پور عمران ، برات محمد عاشقی

سرشناسه	: سلیمان پور عمران، محبوبه، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: سواد اطلاعاتی در آموزش و پرورش = خلاقیت آموزشی / مولفان محبوبه سلیمان پور عمران، برات محمد عاشقی.
مشخصات نشر	: بجنورد: گسترش علوم نوین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۱ ص.: جدول، نمودار.
شابک	: 978-600-8470-61-8: ۱۴۰۰۰۰ بول
وضعیت فهرست نویسی	: فیها
پانداخت	: کتابنامه: ص. ۱۱۶ - ۱۲۰.
موضوع	: سواد اطلاعاتی
موضوع	: Information literacy
موضوع	: سواد اطلاعاتی - ایران
موضوع	: Information literacy - Iran
موضوع	: آموزش و پرورش
موضوع	: Education
موضوع	: اندیشه، تفکر خلاق
موضوع	: Creative thinking
شناسه افزوده	: عاشقی، محمد، ۱۳۶۶ -
رده بندی کنگره	: ۳۹۶.۷۵۸۱۳۰۷۵ ZAT
رده بندی دیویی	: ۷۷۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۲۷

انتشارات:	گسترش علوم نوین
عنوان کتاب:	سواد اطلاعاتی در آموزش و پرورش = خلاقیت آموزشی
مؤلفان:	دکتر محبوبه سلیمان پور عمران، برات محمد عاشقی
ویراستاران:	صمد اسماعیل زاده مقام، سحر قدرتی
طراح جلد:	هادی شاهی
نوبت چاپ:	اول، پاییز ۱۳۹۶
شمارگان:	۱۰۰۰
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۴۷۰-۶۱-۸
تعداد صفحات:	۱۲۱ صفحه
قیمت:	۱۴۰۰۰ ریال
	کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

۱	مقدمه	۱
۳	اهمیت و ضرورت کتاب	۳
۵	سواد اطلاعاتی	۵
۵	مفهوم سواد	۵
۶	انواع سواد	۶
۷	سواد اطلاعاتی: مفاهیم وابسته به آن	۷
۹	اهمیت سواد اطلاعاتی	۹
۱۱	تاریخچه سواد اطلاعاتی	۱۱
۱۲	سواد اطلاعاتی و تفکر انتقادی	۱۲
۱۳	سواد اطلاعاتی و فناوری اطلاعات	۱۳
۱۴	سواد اطلاعاتی مبنای یادگیری مادام‌العمر	۱۴
۱۴	سواد اطلاعاتی: یادگیری مستمر	۱۴
۱۵	شش مهارت دبیران برای هدایت دانش‌آموزان در سواد اطلاعاتی	۱۵
۱۶	استاندارد سواد اطلاعاتی برای ایران	۱۶
۱۶	اهداف آموزش سواد اطلاعاتی	۱۶
۱۷	آموزش سواد اطلاعاتی در جهان	۱۷
۱۷	آفریقا	۱۷
۱۹	آسیا	۱۹
۲۰	اروپا	۲۰
۲۲	بیش‌نیازهای سواد اطلاعاتی	۲۲
۲۳	ویژگی‌های شخص باسواد اطلاعاتی	۲۳
۲۵	هفت اصل سواد اطلاعاتی	۲۵
۲۷	مهارت‌های سواد اطلاعاتی	۲۷
۲۸	مدل‌های سواد اطلاعاتی	۲۸

۲۸	 مدل بروس
۲۹	 مدل جستجوی اطلاعات
۳۰	 مدل‌های سواد اطلاعاتی با رویکرد فرآیندی
۳۲	 خلاقیت
۳۲	 تاریخچه خلاقیت
۳۳	 اهمیت و ضرورت پرورش خلاقیت
۳۴	 تعاریف و مفاهیم خلاقیت
۴۰	 انواع خلاقیت
۴۱	 تفاوت بین خلاقیت و نوآوری
۴۲	 ویژگی‌های افراد خلاق
۴۳	 عوامل بازدارنده خلاقیت
۴۴	 اصول اولیه خلاقیت
۴۵	 فرآیند خلاقیت
۴۵	 تکنیک‌های خلاقیت
۴۷	 شرایط ایجاد خلاقیت
۴۸	 عوامل مؤثر در سنجش خلاقیت
۴۸	 دیدگاه محتوایی
۵۱	 دیدگاه فرآیندی
۵۳	 عوامل تشدیدکننده خلاقیت
۵۴	 انگیزه‌ها
۵۵	 ابزارها
۵۷	 دیدگاه‌های مختلف درباره خلاقیت
۶۲	 جهت‌گیری خلاقیت در سازمان‌های آموزشی
۶۴	 دانش آموز خلاق
۶۸	 نقش آموزش و پرورش در خلاقیت
۷۰	 موانع بروز خلاقیت
۷۱	 نقش مدرسه در خلاقیت

۷۲	فرصت‌های خلاقیت
۷۳	نقش مدیریت در خلاقیت
۷۴	تکنیک‌های توسعه خلاقیت گروهی
۷۴	طوفان فکری
۷۴	گردش تخیلی
۷۵	تفکر موازی
۷۶	پرورش خلاقیت و ایده پردازی
۷۸	نقش معلم در پرورش خلاقیت
۷۹	تلفیق
۷۹	دلایل منطقی ساحه نظران در توجه به تلفیق و ضرورت اجتناب‌ناپذیری آن
۸۱	تلفیق‌گرایی
۸۱	رویکرد برنامه درسی تلفیقی
۸۳	عمومیت خلاقیت
۸۳	نقش مربی در خلاقیت
۸۶	روش‌های ایجاد تفکر خلاق
۹۱	وظایف نظام آموزشی برای ایجاد خلاقیت
۹۲	معلم پژوهنده و تربیت خلاق
۹۳	پیشنهادهایی برای معلمان جهت خلاقیت
۹۶	روش‌های پرورش خلاقیت
۹۶	تقویت حس اعتمادبه‌نفس و خودباوری در دانش‌آموزان
۹۶	اهمیت جدی به امر آموزش ابتکار عمل و خلاقیت
۹۷	ترتیب دادن سخنرانی برای شخصیت‌های خلاق دانش‌آموز
۹۷	ترویج و تشویق دانش‌آموزان به حدس زدن
۹۷	دادن فرصت برای دادن بیان احساسات مثبت و منفی به دانش‌آموزان
۹۷	پرهیز از عجله و شتاب در تقویت دانش‌آموزان
۹۸	پرهیز از تمسخر، تهدید، شرمندگی و تنبیه
۹۸	توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان

۹۸	تشویق و معرفی دانش آموزان موفق و خلاق
۹۸	تعلیم اصل خواستن توانستن است به دانش آموز
۹۹	پرورش انتقاد سازنده
۱۰۱	وادار نمودن شاگردان به فکر کردن
۱۰۲	ویژگی‌های ذهن متفکر
۱۰۲	عوامل بسترساز تفکر
۱۰۳	سازمان‌دهی برای اندیشیدن
۱۰۵	معلمان بحوا محوری
۱۰۵	روش‌های کاربردی د و ر ش خلاقیت در دانش آموزان
۱۰۷	شیوه‌های تدریس خلاق
۱۰۷	استفاده از روش بارش فکری
۱۰۷	ایجاد زمینه تفکر
۱۰۸	ارتباط با اذهان خلاق
۱۰۸	تشویق اندیشه‌ها و پیشرفت‌های بکر و ناب
۱۰۹	شیوه‌های پرسش خلاق
۱۱۱	مطالعاتی در خصوص موضوع کتاب
۱۱۶	فهرست منابع
۱۱۶	منابع فارسی
۱۲۰	منابع خارجی

مقدمه

دنیای امروز وارد پارادایم جدیدی شده است و اقتصاد تولید محور جای خود را به اقتصاد دانایی محور داده است. اقتصاد دانایی محور اقتصادی است که در آن تولید و توزیع دانش منبع اصلی ایجاد ثروت است. پس در اقتصاد دانایی محور دانش عامل اصلی رشد و توسعه جوامع است. از این سو کشورهای که توانسته اند با ایجاد بسترهای مناسب، استفاده از فناوری های ارتباطاتی و اطلاعاتی را جهت انتقال سریع اطلاعات برای خلق دانش، تسهیل نمایند شاهد آثار مثبت آن در توسعه و ایجاد ثروت برای جوامعشان بوده اند. از سویی دیگر پیشرفت های سریع در این فناوری ها در دو دهه گذشته (ثابت، انقلاب اطلاعاتی) و نیز رشد سریع شبکه های ارتباطی مانند اینترنت باعث ایجاد اختلاف فاحش میان کسانی که به این فناوری ها دسترسی داشته و از آن استفاده نموده اند و کسانی که فاقد امکان دسترسی بوده یا به درستی از آن استفاده ننموده اند شده است (شیرحمای و شامی، ۱۳۸۲).

در قرآن مجید از صفت خلاق به عنوان یکی از صفات خداوند یاد شده است (حجر آیه ۸۶، یس آیه ۸۱). خداوند عالم اولین خلاق و نوآور جهان خلقت است و خلاقیت او تنوع و زیبایی شگرفی را در عالم نهاد است. انسان نیز به عنوان اشرف مخلوقات و خلیفه الله، تنها متفکر خلاق این جهان در بین همه مخلوقات محسوب می شود. بدون شک در جهان کنونی به مدد قوا و روش های نوآوری می توان به ساختن فرهنگ و تمدن، علم و فناوری و صنعت دست یافت؛ به عبارتی خلاقیت، میلی ذاتی است که در وجود انسان به ودیعه نهاده شده است و انسان مظهر خلاقیت الهی است. خلاقیت برای تمامی عرصه های زندگی و سلامت فکر و روح انسان حیاتی است. به طوری که اگر افراد گرفتار نظامی تکراری و مکانیکی شوند، نابود خواهند شد. بیشتر تمدن ها و سازمان ها نه به خاطر تهدیدهای خارجی،

بلکه عمدتاً به واسطه تکرار مکررات و افول خلاقیت و نوآوری از بین رفته‌اند (دهقان و همکاران، ۱۳۹۱). هر سازمانی برای نیل به اهداف خود احتیاج به منابع مختلفی دارد و بدون شک مهم‌ترین منبع در هر سازمانی نیروی انسانی شاغل در آن سازمان است (دثوتا و همکاران^۱، ۲۰۰۷). عوامل متعددی کارایی افراد را در سازمان تحت تأثیر قرار می‌دهند یکی از مواردی که رفتار سازمانی هر فرد را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد خلاقیت است. خلاقیت برای بقای هر سازمان لازم است و به‌طور اجمال ادبیات خلاقیت در حوزه‌ی سازمان بیانگر دسته‌بندی‌های مختلفی از عوامل مؤثر بر خلاقیت است که از درون و بیرون سازمان بر خلاقیت و نوآوری افراد تأثیر می‌گذارد، امروزه همه سازمان‌ها برای بقا، نیازمند اندیشه‌های نو و نظرات بدیع و تازه‌اند. نوآوری، نظرات جدید همچون روحی در کالبد سازمان دمیده می‌شود و آن را از نیستی به افیونی می‌دهد (اسلیتر و همکاران^۲، ۲۰۱۰). امروزه خلاقیت در حکم رمز بقا و کلید موفقیت افراد و سازمان‌ها شناخته شده است. تحولات پرشتاب جهانی در علم و تکنولوژی، صنعت، مدیریت و به‌طور کلی ارزش‌ها و معیارها، بسیاری از سازمان‌ها و شرکت‌ها را بر آن داشته که اهداف، گرایش و علایق خود را در جهت به کارگیری خلاقیت هدایت کنند (شهرآرای و مدنی پور، ۱۳۷۵) صاحب‌نظران خلاقیت را موتور محرکه، جهانی در قرن ۲۱ می‌دانند (گلستان‌هاشمی، ۱۳۸۲). در شرایط متغیر کنونی خلاقیت و نوآوری شرط بقا و کلید موفقیت سازمان‌ها است و ضرورت وجود آن در سازمان‌ها تا حدی است که برخی منابع نبود خلاقیت و نوآوری را با نابودی سازمان در درازمدت یکی دانسته‌اند (زارعی متین، ۱۳۷۲). خلاقیت، توانایی نگاه جدید و متفاوت به یک موضوع یا فرآیند شکستن و دوباره ساختن دانش خود

^۱ - Deontay et al

^۲ - Slater et al

درباره یک موضوع و به دست آوردن بینش جدید نسبت به ماهیت آن می‌دانند (گلستان‌هاشمی، ۱۳۸۲).

اهمیت و ضرورت کتاب

فرآیند کسب دانش و شیوه نگرش درباره اطلاعات و مهارت‌های آن به عنوان اصلی‌ترین عوامل مشخص‌کننده در جامعه اطلاعاتی است. همان‌گونه که می‌دانیم امروزه با حجم روزافزون اطلاعات و به تعبیری با انفجار اطلاعات روبه‌رو هستیم. بدیهی است دسترسی به اطلاعات موردنیاز از میان انبوه اطلاعات موجود، خود مهارتی خاص را می‌طلبد که به سواد اطلاعاتی تعبیر شده است. کسانی که فاقد این توانایی‌ها باشند پیوسته در اقیانوس عظیم اطلاعات سردرگم هستند (بردستانی، ۱۳۸۳). در کشورهایی پیشرفته، مدارس و کتابخانه‌های مدارس، کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌های تخصصی و کتابخانه‌های دانشگاهی به برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های سواد اطلاعاتی توجه خاصی دارند این امر در کتابخانه‌های دانشگاهی بیشتر نهادینه شده است، ضرورت فراگیری توانمندی‌های سواد اطلاعاتی و داشتن جامعه‌ای با سواد اطلاعاتی به عنوان یک ضرورت کلی در عصر اطلاعات و فراگیری این توانمندی‌ها، برای دیران به عنوان یک ضرورت ویژه از یک سو و نبود برنامه‌های آموزشی مدون و یکپارچه برای تربیت افراد با سواد اطلاعاتی در کشور، از دیگر سو به طرح‌ریزی و اجرای پژوهشی در خصوص «اراحی، آزمون، اجرا و ارزیابی درس سواد اطلاعاتی برای دیران مدارس منبسط گردیده است (نظری، ۱۳۸۴). امروزه حجم عظیمی از اطلاعات در محیط دیجیتال منتشر می‌شود و ضرورت همگامی با رشد سریع دانش، استفاده از اطلاعات الکترونیکی را غیرقابل اجتناب می‌سازد. لذا، سواد اطلاعاتی که مجموعه‌ای از مهارت‌ها و توانایی‌ها برای جستجو، ارزیابی و استفاده مؤثر از اطلاعات است به عنصری مهم در زمینه‌ی اطلاع‌یابی بدل گشته است (میری، چشمه سهرابی، ۱۳۹۰).

از آنجا که خلاقیت یک اصل خدشه‌ناپذیر در پیشرفت جامعه بشری و پیش برد اهداف سازمان‌ها به نحو احسن است لذا می‌بایست در این زمینه کوشش و تلاش همه‌جانبه‌ای از طرف مقامات بالای سازمان‌ها صورت گیرد که اولاً زمینه‌ی لازم برای شکوفایی استعدادها و افکار خلاق به وجود آید، ثانیاً از این گونه افراد حمایت همه‌جانبه‌ای صورت گیرد تا در تمامی مراحل عمل خویش احساس دل‌سردی و شکست نداشته‌اند. ایند سازمان‌ها برای محیطی که خلاقیت و نوآوری را ترغیب و استعدادهای خلاق را در این سو متبلور کند اهمیت قابل ملاحظه‌ای قائل شده‌اند. یکی از مهم‌ترین سواحل تسوأل و تقویت توان خلاقیت و نوآوری در سازمان، ساختار مناسب و تشکیلات متناسب با اهداف مورد نظر است. خلاقیت به عنوان نیاز عالیه بشری در تمام زندگی افراد مطرح است. خلاقیت به عنوان یک حالت روانی و ذهنی در قلمرو روانشناسی است. رآنجا که عمده کار و فعالیت انسان در سازمان‌ها انجام می‌شود، عامل ایجاد نوآوری و خلاقیت در محدوده علم و هنر دبیران قرار می‌گیرد. دبیران می‌توانند پیدایش خلاقیت را در مدارس با ایجاد زمینه‌ها و بستر مناسب، تسریع یا با ایجاد فضای نامناسب آن را خنثی کنند (فیشانی، ۲۰۰۶). لذا، برای بهره‌گیری سازمان‌ها از خلاقیت، محققان می‌بایست متغیرهایی را که موجب تشویق و ترغیب خلاقیت می‌شوند، شناسایی نمایند تا بدین‌ان بداند که چگونه خلاقیت را در سازمان مورد حمایت قرار داده و آن را تقویت نماید (ریترو و دیگران، ۲۰۰۴). امروزه طبق نظریه‌های جدید سازمان و مدیریت، یکی از مهم‌ترین عناصر و وظایف مدیریت، ایجاد زمینه‌ی لازم برای بروز خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها به منظور ایجاد و تحول در سازمان‌ها، جهت همگام شدن با محیط غیرقابل پیش‌بینی است (نژاد ایرانی، ۱۳۸۱).